

minila, zlasti pri starejšem rodu, ki se n. pr. upira preveč kranjski izreki književne slovenščine.

Trstenjak, ki je bil sam nekdanj vrazovec, je v tem boju zapisal, da je stari greh Slovencev ta, da so preveliki idealisti. Če gledamo iz današnjega časa na vse te in poznejše zedinjevalne napore in pričakovanja, da bodo tudi drugi Slovani toliko nespametni, da bodo zapuščali svoj jezik in se zaradi števila Slovencev bližali nekemu nemogočemu skupnemu jeziku, potem lahko vržemo nanje hujšo obsodbo: politična nezrelost mladega, komaj prebujenega naroda. A če vidiš, da ljudje še vedno pisarijo in strašijo z edinostjo, kljub vsem tako jasnim in neovrgljivim dokazom iz naše (primeri še druge Prijateljve spise o tem vprašanju) in tudi tuje preteklosti o nemogočnosti umetnega jezikovnega združevanja, je treba imenovati tako mišljenje in delovanje ne samo nezrelo, ampak že poniglavo. To je tista slovenska neznačajnost, hlapčevstvo, ki se noče samo poprijeti vladanja in se sramotno prodaja in ki mu je izvor v pomanjkanju pogumne narodne samoza vesti. Svojo poniglavost korajžjo kaže le s tem, da straši z odpadom, da zavedno širi zedinjevalno zmešnjavo z uvajanjem romanskega pojmovanja naroda. Izraz te zavedne zmešnjave, ki jo vodijo majhni strankarski nagibi, je ime narodno edin stvo, s katerim tako nemogoče in neodgovorno mahajo na eni in na drugi strani. Tujega ali nekega zedinjenega jezika pa se vendar nihče ne upa poprijeti, ker ga ne zmore.

Spisu je dodan v francoščino preveden lep posnetek (dr. A. Slodnjak), ki naj bi seznanil tujce s Prijateljem in z dognanji objavljenega dela. Mislim, da je v njem izražena domneva, da je stala Bleiweisovi slovenski skupini ob strani avstrijska vlada, neprimeren in odveč, ker ni pobrana iz Prijateljvega dela in meče tako brez potrebe na slovensko prizadevanje senco, kakršne ni zaslužilo.

Oprema knjige je, kakor rečeno, nekoliko svečana: oblika Prijateljvih Profilov, šumeč debel papir, zelo lep tisk, platnice v rjavi barvi, ki bo, menim, trpežnejša kakor pri Profilih, v primerni opremi ing. arch. D. Serajnika. Pred naslovom je natisnjena slika Prijateljve posmrtni maske, kakor da bi hotela človeka navaditi na misel, da je zares moglo tako hitro miniti tako veliko življenje, ki smo ga upali prav zadnje čase razjasniti in ga odvrniti s samotne in že bolesterne poti nezaupanja, s katerim se je ogražal naš profesor. Izginila je zemeljska prikazen njegovega spremenljivega obraza in gibčnega duha, ki se je izražal v njegovi besedi, ostal nam je trajnejši njegov izraz, njegovo delo.

Lino Legiša.

Naši problemi

Tendenca nemškega gospodarstva na jugovzhodu Evrope

„Kaj je v našem času naravnejše kot dejstvo, da pripravljajo gospodarstveniki pot diplomatom.“

(Samouprava, 8. junija 1937.)

Razvoj nemškega kapitalizma je bil, če ga primerjamo s klasičnim, angleškim tipom, nenaraven. Ne le, da se je začel mnogo kasneje, pač pa se tudi ni razvijal vzporedno z naraščanjem narodovega premoženja in je njegov hitri razvoj vodil k stalnemu obuboževanju Nemčije. Njena zunanja trgovina je bila v tej dobi razvoja skoraj neprestano pasivna (l. 1890 za 809 milijonov mark, l. 1900 za 1145 milijonov, l. 1910 za 1459 milijonov in l. 1913 za 670 milijonov mark). Od l. 1871.

je bila Nemčija sicer politična velesila, do I. 1900 pa še ni dosegla močne finančne pozicije. Toda že I. 1913 je znašala nemška zunanja trgovina eno petino evropske in skoraj eno sedmino svetovne trgovine.

Nemška industrija se je spočetka razvijala po načelih svobodne zamenjave. Le počasi so začeli uvajati zaščitne dajatve. Vendar so že v času, ko je bil colbertizem ideal nemških politikov, teoretiki Fichte, Thünen, Rodbertus in drugi predhodniki državnega socializma, zagovarjali princip „zaprte države“. Nemčija se mora osamosvojiti od zunanjega trga, osvoboditi se mora bremen uvoza. „Zaprta država“ mora zadostovati svojim potrebam, s presežki produkcije si lahko zavojuje zunanji trg. Za notranje transakcije potrebuje fiktiven denar, brez resnične vrednosti, z zunanjo trgovino dobi Nemčija zlato, ki se zbira v rokah države in služi tej za propagando in za potrebe zunanje politike.

V praksi je prekinil s principom svobodne trgovine Bismarck. Zakoni o trgovskih družbah, o patentih, o organizaciji pristanišč in drugi so imeli namen pospeševati nemško industrijo.

Dasi utemeljitelj nemškega imperija, je Bismarck odklanjal kolonijalno politiko. „Nemčija ni dovolj bogata, da bi si lahko dovoljevala luksuz kolonij.“ S pogledom na podonavske dežele je Bismarck takrat izjavil: „To je moja afriška karta.“

Čim bolj je napredoval razvoj nemške trgovine, tem bolj se je širila ideja avtarkije. Za časa velike vojne je bila Nemčija tudi v praksi „zaprta država“. Toda Nemčija je tipična predelovalna država. Manjka ji poljedelskih produktov in surovin. Leta 1932 je morala uvažati 88 procentov železa, od 280.000 ton letne porabe bakra dajejo mannfeldski rudniki le 30.000 ton, svinca pridobiva samo 38 procentov, aluminijeve rude bauksita 1 procent porabe, leta 1936 je morala kljub raznim surrogatom uvažati 1.125.000 bencina, domača volna krije le 10 procentov celotne potrebe itd.

To nasprotje je že pred veliko vojno vodilo do teorije o avtarkični Nemčiji v zvezi z agrarnimi državami Srednje Evrope in Balkana. Načrt je utemeljeval leta 1916 Naumann (Mittel-Europa) in predstavlja danes gospodarski program nacionalnih socialistov.

Othmar Spann, ki se zavzema za Fichtejeva načela in ki ga smatrajo za idejnega utemeljitelja nacionalno socialističnega pojmovanja, izvaja tudi že politično konsekvenco tega programa: „Sedaj jasno razumemo, zakaj so bile nekoč Poljska, Češka, Ogrska, Jugoslavija in celo Grška nemški fevdi. To moramo obnoviti.“

Za to idejo iščejo nacionalni socialisti ideoloških, gospodarskih in narodnih pravic Nemcev v nemškem velikem prostoru (deutscher Grossraum) in poudarjajo, da v Srednji Evropi ni nikjer ostrih naravnih mej. „Meje srednje Evrope proti vzhodu so bile vedno tam, kjer je prenehalo nemško gospodstvo. Narava teh mej ni postavila.“ (R. von Schumacher: Deutschland-Fibel). Nemška ekspanzija je mogla imeti uspeh le v tem delu Evrope, le tu je mogla Nemčija izrabiti nasprotje med trenutnimi interesi eksporterjev in perspektivno politično nujnostjo Podonavja in Balkana. Le v teh malih državah je lahko dobila gospodarsko politično zaledje.

Ko zahteva Nemčija danes kolonije, vidi svet v tem mnogo bolj nemško željo, da doseže kompenzacije, da dobi proste roke v Srednji Evropi. Morda potrebuje Hitler kolonijalne uspehe tudi iz notranje političnih razlogov. Toda Nemčija si more danes še mnogo manj kot za Bismarcka dovoljevati luksuz. Cilj nemškega imperializma niso bile nikdar kolonije, nemška zunanja politika je vedno težila za hegemonijo v Evropi. Že preden so prevzeli oblast nacionalni socialisti, je izšlo v Nemčiji mnogo knjig, ki naj informirajo nemške gospodarske kroge o položaju

na Balkanu (n. pr. A. H. Hollmann: Agrarverfassung und Landwirtschaft Jugosla- viens, Schacher: Der Balkan und seine wirtschaftliche Kräfte, dr. Walter Hoff- mann: Südost-Europa, i. dr.). Istemu namenu služi tudi l. 1936 ustanovljeni „Das deutsche Südosteuropa-Institut, (Institut für Geschichte und Kultur Südosteuropas)“ v Leipzigu.

Še ostrejši je nemški „Drang na Osten“ danes, ko določa pot nemškega go- spodarstva oboroževanje in pripravljanje zalog za novo vojno. V zunanji trgovini Avstrije, Madžarske, Jugoslavije, Rumunije, Grčije in Turčije stoji Nemčija povsod na prvem mestu. Močno naraščanje trgovine teh držav z Nemčijo vzbuja upravičen dvom v prirodnost tega razvoja. Razvoj, kot ga kažejo številke, ni naraven:

Izvoz balkanskih držav v Nemčijo (v prvi polovici leta) je znašal leta 1933 64,83 milijonov Rm, leta 1934 75,37 milijonov Rm, leta 1935 90,98 milijonov Rm in leta 1936 132,83 milijonov Rm; istočasno je naraščal uvoz teh držav iz Nemčije od 51,76 milijonov Rm (l. 1935) na 54,33 milijonov RM (l. 1934), 80,86 milijonov RM (l. 1935) in 124,01 milijonov RM leta 1936. Že leta 1935 je bil trgovski promet Nem- čije z vsako izmed balkanskih držav večji kot celotna trgovina teh držav med seboj. S tem so postale te države iz dolžnic upnice Nemčije in to (leta 1936) Grčija za 32 milijonov RM, Madžarska za 25 milijonov RM, Jugoslavija za 21 milijonov RM, Romunija za 15 milijonov RM in Bolgarska za 10 milijonov RM.

Z Balkana uvaža Nemčija poleg agrarnih produktov predvsem surovine in sicer: iz Madžarske zlasti bauksit. Pod vplivom nemške trgovine je produkcija bauksita narasla od 72.000 ton (l. 1932) na 210.000 ton (l. 1935);

iz Romunije nafto. Leta 1935 je kupovala Italija 100 procentov nafte več kot Nemčija. Leta 1936 pa je že uvozila Nemčija 553.000 ton nafte proti 430.000 tonami, ki jih je kupila Italija. Važen je tudi izvoz soje. S pomočjo I. G. Farbenindustrie so zasadili v Romuniji velika polja soje. Ves pridelek gre v Nemčijo. Olje, ki ga iz soje pridobivajo rabijo kot pogonsko sredstvo;

iz Bolgarske uvažajo Nemci sojo in baker;

iz Jugoslavije baker, krom, bauksit. Produkcija bauksita je narastla od 81.000 ton (l. 1933) na 190.000 ton (l. 1935).

Turčija prodaja Nemcem v pretežni meri krom, baker, mangan, železo in bombaž;

Grčija železno rudo (v prvi polovici l. 1937 113.000 ton), bauksit (v istem času 21.700 ton) in kromovo rudo (9000 ton).

Razvoj zunanje trgovine teh držav z Nemčijo nam njene tendence še jasneje pokaže. Jugoslovanski izvoz v Nemčijo je znašal l. 1933 470,670.000 din, l. 1936 že 1.039,659.000 din, torej porast od 13,94 procentov na 23,7 procentov celotnega ju- goslovanskega izvoza. Jugoslovanski uvoz iz Nemčije je istočasno naraščal od 13,16 procentov na 26,3 procenete celotnega uvoza. Uvoz iz Avstrije je padel za 7 procen- tov, iz Češkoslovaške za 3 procenete. Jugoslovanska zunanja trgovina s Francijo je bila leta 1935 za 98 milijonov din pasivna, z Nemčijo za 153 milijonov aktivna; še leta 1929 pa je bila trgovina Jugoslavije z Nemčijo pasivna za 513 milijonov din in aktivna s Francijo za 15 milijonov dinarjev.

Še bolj ostro sliko nenormalnega porasta trgovine z Nemčijo nam kaže Bolgarska. Njen uvoz iz Nemčije je znašal leta 1930 25,3 procenete, leta 1935 že 64 procentov celotnega bolgarskega uvoza. Bolgarski izvoz v Nemčijo pa je narasel od 26,2 procenta (l. 1930) na 61 procentov (l. 1935). V istem razdobju je padel uvoz iz Francije od 9,3 odstotkov na 1,4 odstotka in izvoz v Francijo od 5,2 odstotka na 1,8 odstotka. Celoten uvoz iz balkanskih držav v Bolgarsko je padel od leta 1934 do leta 1935 od 6,9 procenta na 2,6 procenta in izvoz v te države od 5,3 procentov

na 2,5 procenta. Konec marca 1937 je znašal bolgarski izvoz v Nemčijo že 69 odstotkov in uvoz iz Nemčije 68 odstotkov celotne bolgarske zunanje trgovine.

Podobno, dasi ne tako jasno razmerje nam kaže tudi zunanja trgovina ostalih balkanskih in podonavskih držav z Nemčijo. Izjemen je le položaj Češkoslovaške.

Tehnika nemških gospodarstvenikov na Balkanu je preprosta. V sporazumu z vlado naročajo nemški importerji poljedelske produkte in surovine, katerih izvoz je za premalo industrializirani Balkan življenjske važnosti. Teh uvoznih produktov pa Nemci ne plačujejo v devizah, temveč s tkzv. Sperrmarkami. Aktiva, ki s tem ostanejo v nemški narodni banki, plačujejo z industrijskimi in predvsem z vojaškimi izdelki.

Anomalije nemške trgovine nam kaže primer Grčije. Pomladi leta 1936 ji je bila Nemčija dolžna 32 milijonov RM in sicer po večini za uvoženi tobak in rozine. Istočasno so Nemci prodajali grški tobak in rozine na londonski in amsterdamski borzi za devize, in sicer po tako nizkih cenah, da niti grški trgovci sami niso mogli konkurirati. Isto transakcijo vršijo Nemci s grškim tobakom.

Tako so Nemci diktirali cene, dobili posojilo in devize, ki jih potrebujejo za nakup surovin od držav, ki še niso tako zelo odvisne, in še so dobili monopol za grški izvoz teh produktov. Grčija pa je bila prisiljena za aktiva svoje trgovske bilance nakupiti v Nemčiji industrijske izdelke, in sicer za tri četrtine svojih terjatev material za oboroževanje. Nemčija je dobila političen vpliv na Grčijo.

Gospodarskemu vplivu sledi politična povezanost. Kajti za Nemčijo izvoz n. pr. v Bolgarijo nima večjega pomena, ker ne znaša niti enega procenta celotnega nemškega izvoza. Nemčija ta del trgovine lahko preboli, za Bolgarsko bi vsaka motnja pomenila gospodarsko katastrofo. To prehajanje gospodarske kvantitete v politično kvaliteto opazamo danes v skoraj vseh balkanskih državah.

Pozicije, ki si jih je Nemčija na ta način pridobila, si mora zasigurati tudi za primer vojne. In tako vidimo, da podpira fašistične pokrete v teh državah, vidimo, da propagirajo fašistične stranke, bodisi pod krinko realistične ali pa ideološke politike naslanjanje na nemški blok. Znan je izrek: „O da, sigurno smo zvesti Franciji, toda krščanski Franciji, ne pa Franciji ljudske fronte.“ V obrambo svojih pozicij, za ustvaritev nemškega imperija so osnovali Nemci novo „sveto alianso“ in vežejo vse protiljudske režime. Dovolj jasno se je izrazil letos Hitler v Würzburgu: „Želja Nemčije, da dobi železne rudnike v severni Španiji, mora imeti prednost pred vsem delom za mednarodno solidarnost v korist miru.“

V interesu svoje ekspanzivne politike je vrgla Nemčija parolo o ideološki delitvi sveta v dva tabora. Razbila je sistem meddržavne skupnosti, ki je na temeljih demokratičnega pojmovanja priznavala enakost držav in narodov in s tem v načelu pravico obstoja malih narodov. Nacionalno socialistična Nemčija ne misli biti varuh pravic malih narodov. Uspeh njene politike v Podonavju in na Balkanu je tedaj mnogo bolj izraz notranjepolitičnega hotenja teh držav.

Slovensko ozemlje leži v dotikališču obeh prostorov, v katerih se vrši danes borba. Slovenija veže Sredozemlje in Srednjo Evropo. Zavest, da živimo v najbolj eksponiranem delu Evrope, zahteva od vsakega posameznika globlji čut odgovornosti. Čas sam zahteva od nas večje strnjenosti. Ne smejo odločati vprašanja, ki nas ločijo, iskati moramo vezi, ki nas združujejo.

Lev Modic.